

Dziedziczenie testamentowe

Testament jest jedyną czynnością prawną, mocą której można rozrządzić swym majątkiem na wypadek śmierci (art. 941). W prawie polskim nie jest w szczególności dopuszczalne zawarcie tzw. umowy dziedziczenia (por. art. 1047). Wysoce dyskusyjna jest natomiast kwestia możliwości zawarcia na wypadek śmierci umowy darowizny (*donatio mortis causa*) (por. E. Skowrońska-Bocian, *Komentarz...*, kom. do art. 941, nt 7). Testament jest czynnością prawną jednostronną, nieskierowaną do określonego adresata, o charakterze ściśle osobistym (por. art. 942 i 944 § 2), w każdym czasie odwołalną (por. art. 943). Testament może zostać sporządzony tylko w jednej z form przewidzianych w Kodeksie cywilnym (por. art. 949–954). Naruszenie przepisów o formie, co do zasady, skutkuje zaś jego nieważnością (art. 958). Oświadczenie woli spadkodawcy można uznać za testament jedynie wtedy, gdy cechuje się ono wolą testowania (*animus testandi*). Wola testowania opiera się na świadomości i zamiarze uregulowania losów majątku na czas po swojej śmierci. O istnieniu woli testowania mogą świadczyć w szczególności zarówno sama treść oświadczenia woli i użyte do jej wyrażenia sformułowania (np. „testament”, „ostatnia wola”), jak i okoliczności złożenia tego oświadczenia (por. uzasadnienie postanowienia SN z 22.12.1997 r., II CKN 542/97, OSNC 1998/7–8, poz. 118). Brak woli testowania skutkuje tym, iż oświadczenie woli nie może być uznane za testament.

Spadkodawca może w testamencie w sposób swobodny wskazać osobę spadkobiercy. Swoboda testowania dotyczy także treści testamentu, co do sposobu rozrządzenia majątkiem spadkodawcy. Jednakże treść testamentu nie może być sprzeczna z ustawą, ani też nie może mieć na celu obejścia ustawy. Zgodnie z prawem polskim spadkodawca może powołać jedną lub więcej osób do całego lub do części spadku wyrażonej ułamkowo. Testamentem można powołać spadkobiercę na wypadek gdyby inna osoba powołana jako spadkobierca ustawowy lub testamentowy nie chciała lub nie mogła być spadkobiercą.

Rodzaje testamentów

Testament może być:

własnoręczny - sporządzony w całości pismem ręcznym oraz podpisany i opatrzony datą przez testatora,

notarialny - sporządzony przez notariusza, który przechowuje oryginał testamentu notarialnego w kancelarii notarialnej, a osobom uprawnionym wydaje wypisy,

alograficzny, sporządzony w obecności dwóch świadków przed przewodniczącym zarządu gminy, sekretarza gminy lub kierownika urzędu stanu cywilnego,

ustny - w szczególnych sytuacjach, gdy istnieje obawa rychłej śmierci spadkodawcy albo jeżeli wskutek szczególnych okoliczności zachowanie jednej z wymienionych wyżej formy testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione, a także podczas podróży na polskim statku morskim lub powietrznym lub w wojsku testament może mieć charakter ustny. Taki szczególny testament traci moc z upływem sześciu miesięcy od ustania okoliczności, które uzasadniały niezachowanie formy testamentu zwykłego, jeżeli spadkodawca nie zmarł przed upływem tego terminu.

Testament wywołuje skutki prawne dopiero z chwilą śmierci spadkodawcy. Do tego czasu nie powoduje on żadnych zmian w majątku testatora, w szczególności zaś nie ogranicza go w dysponowaniu poszczególnymi przedmiotami. Testament przed śmiercią spadkodawcy nie

stwarza praw (choćby warunkowych) dla osób trzecich (por. M. Pazdan [w:] Kodeks cywilny, t. 2, red. K. Pietrzykowski, 2009, kom. do art. 941, nt 3). Aż do śmierci spadkodawca może testament zmienić lub odwołać.

W literaturze sporna jest kwestia dopuszczalności wytoczenia powództwa o ustalenie ważności lub nieważności testamentu na podstawie art. 189 k.p.c. (por. M. Pazdan [w:] Kodeks cywilny, t. 2, red. K. Pietrzykowski, 2009, kom. do art. 941, nt 2). W orzecznictwie Sądu Najwyższego początkowo dominowało stanowisko, w myśl którego było to niedopuszczalne (por. orzeczenie SN z 21.09.1965 r., II CR 265/65, OSPiKA 1966/11, poz. 243, z glosą B. Dobrzańskiego; uchwała SN z 23.09.1966 r., III CZP 66/66, OSPiKA 1967/11, poz. 256; uchwała SN z 9.05.1967 r., III CZP 37/67, OSNCP 1967/11, poz. 198, z glosą B. Dobrzańskiego, OSPiKA 1968/2, poz. 30). Od tej linii orzeczniczej Sąd Najwyższy odstąpił w uchwale SN (7) z 30.12.1968 r., III CZP 103/68, OSNCP 1969/5, poz. 85, w której przyjęto, że powództwo o ustalenie nieważności testamentu jest dopuszczalne. Jednakże brak jest interesu prawnego w jego wytoczeniu, jeżeli interes ten może być zaspokojony w innym postępowaniu, w szczególności w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku albo w postępowaniu o uchylenie lub zmianę stwierdzenia nabycia spadku. Wydaje się, że pogląd ten należy uznać za aktualny również obecnie.

Opracowano na podstawie ustawy z dnia z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. Dz.U.2020.1740), oraz Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany. Ciszewski Jerzy (red.), Nazaruk Piotr (red.)
r.pr. Emilia Bloch